

ÉRETTSÉGI VIZSGA • 2013. május 22.

FILOZÓFIA
KÖZÉPSZINTŰ
ÍRÁSBELI VIZSGA

2013. május 22. 14:00

Az írásbeli vizsga időtartama: 180 perc

Pótlapok száma	
Tisztázati	
Piszkozati	

EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA

Fontos tudnivalók

- A feladatokat figyelmesen olvassa el, és pontosan értelmezze! A kifejtés során a témától ne térjen el!
- A feladatok megoldási sorrendje tetszőleges.
- A feladatok megoldásához kizárólag a feladatlapon megadott szövegek használhatók.
- Esetleges javításaihoz (kifestő, korrektor helyett) áthúzást alkalmazzon! Csak az egyértelmű javítás fogadható el.

A rész (30 pont)

1. Az alábbi filozófusok közül kikhez társíthatók a következő állítások?

A számokat írja be a táblázat megfelelő oszlopába! (részfeladatonként 1-1 pont)

1. A létező keletkezésének négy okát különbözteti meg.
2. Filozófiájának kiindulópontja a kételkedés.
3. Az értékek átértékelése egész munkásságát meghatározza.
4. Szókratész tanítványa volt.
5. A tanulás visszaemlékezés.
6. Egyik legismertebb műve a Nikomakhoszi etika.
7. Az emberi megismerő-képesség kritikai vizsgálatát végezte el.
8. A filozófia négy fő kérdésre vezethető vissza: *Mit lehet tudnom? Mit kell tennem? Mit szabad remélnem? Mi az ember?*
9. Az ideák világa csak gondolkodással ragadható meg.
10. Rendszerében meghatározó szerepet kap a *gondolkodó- és kiterjedt dolog* fogalma.

Platón	Arisztotelész	Descartes	Kant	Nietzsche

10 pont	
---------	--

2. Igaz vagy hamis? Írja be a táblázatba a megfelelő válasz betűjelét!

(részfeladatonként 1-1 pont)

- A. Az arisztotelészi etika egyik központi kérdése, hogy az ember hogyan érheti el a boldogságot.
- B. Platón elgondolása szerint az állam élén filozófusoknak kell állniuk.
- C. Arisztotelész a műveit dialógusokban írta.
- D. A szillogizmus a végső okok önmagáért művelt tudománya.
- E. Arisztotelész ismeretelméletének központi gondolata így hangzott: „Sapere aude!” („Merj tudni! Merj a magad értelmére támaszkodni!”).
- F. Descartes gondolkodását a lehető legnagyobb bizonyosságra való törekvés jellemzi.

- G. Platón az igazságosságot, a mértékletességet, a bátorságot és a bölcsességet sorolta a kardinális erények közé.
- H. Nietzsche emelte be a filozófiába az Übermensch fogalmát.
- I. Descartes amellet érvelt, hogy a tapasztaláson alapul minden tudásunk.
- K. Platón szerint a fizikai világ jelenségei az igazi létezők.

Igaz										
Hamis										

10 pont

3. Határozza meg röviden a következő filozófiai fogalmakat! (részfeladatonként 1-1 pont)

Fogalom	Meghatározás
metafizika	
kopernikuszi fordulat	
kategorikus imperatívusz	
empirizmus	
zoon politikon	
a priori	

6 pont

4. Kiknek a felfogását tükrözik a következő idézetek? Írja be a filozófus nevét a pontok helyére! (részfeladatonként 1-1 pont)

a) „– Hová lett Isten? – kiáltott föl. – Majd én megmondom nektek! Megöltük őt – ti és én! Gyilkosai vagyunk mindannyian!”

.....

b) „Márpedig az erény éppen érzelmekre és cselekvésekre vonatkozik, melyekben a túlzás hiba, a hiányosság pedig gáncsot von maga után, a közép viszont mindig dicséretben részesül, és megállja a helyét; e két körülmény pedig éppen az erényt jellemzi.”

.....

c) „A felvilágosodás az ember kilábalása maga okozta kiskorúságából. Kiskorúság az arra való képtelenség, hogy valaki mások vezetése nélkül gondolkodjék. Magunk okozta ez a kiskorúság, ha oka nem értelmünk fogyatékoságában, hanem az abbeli elhatározás és bátorság hiányában van, hogy mások vezetése nélkül éljünk vele.”

.....

d) „S mivel észrevettem, hogy ez az igazság: gondolkodom, tehát vagyok, olyan szilárd és olyan biztos, hogy a szkeptikusok legtúlzóbb feltevései sem képesek azt megingatni, azért úgy gondoltam, hogy aggály nélkül elfogadhatom a filozófia amaz első elvének, amelyet kerestem.”

.....

4 pont	
--------	--

B rész (70 pont)**Szövegértelmezés, reflektálás**

(feladatonként 35 pont, **két feladat** megoldását várjuk)

Fejtsen ki a három esszékérdés közül **kettőt** a megadott szövegrészek felhasználásával! Reflektáljon (írjon önálló véleményt) a szövegben megjelenő filozófia problémákra! Az esszé terjedelme ne haladja meg a másfél-két oldalt!

1. Fejtse ki, hogy Arisztotelész államelméleti főművében, a *Politikában* milyen alapelv szerint különíti el egymástól a jó és rossz kormányzati formákat!

(Megadott műrészlet: Arisztotelész: *Politika*)

2. Mutassa be az apollóni és a dionüszoszi elv szerepét Nietzsche művészetfelfogásában!

(Megadott műrészlet: Friedrich Nietzsche: *A tragédia születése*)

3. Milyen megnyilvánulási formáit, hatásait, következményeit érzékeljük a globalizációnak?

(Megadott műrészlet: Rüdiger Safranski: *Mennyi globalizációt bír el az ember?*)

(A szövegrészek a feladatlap 7-10. oldalán, a tisztázati lapok a 11-14. oldalon találhatóak.)

1. Arisztotelész: *Politika*

Nyilvánvaló tehát, hogy igazság szerint az a helyes alkotmány, amely a közérdeket tartja szem előtt; valahány pedig csupán a vezetők érdekét tekinti, az mindig hibás, és eltér a helyes alkotmánytól, mivel zsarnoki, holott a városállam szabad emberek egyesülése.

Ezen megállapítások után folytatólag az alkotmányformákat vizsgáljuk meg, hogy hányféle van és melyek azok; elsőként a helyeseket, mert ha ezeket meghatároztuk, felismerhetővé lesznek a korcs formák is. Mármost, amennyiben az alkotmány ugyanazt jelenti, mint a kormányzás, ez pedig a városállamban a legfőbb hatalom, akkor a hatalom szükség szerint lehet egy ember, néhány vagy sok személy; ha az az egyetlen ember, azok a néhányan, vagy sokan a közérdek szerint uralkodnak, keletkeznek szükségképpen a helyes alkotmányok; azok meg, melyek amaz egyetlen ember, ama néhány, vagy sokak érdekéhez igazodnak, a korcs formák. Mert hiszen vagy nem kell polgárnak neveznünk azt, aki abban részt vesz, vagy pedig részesednie kell az előnyökben is. Szokás szerint azt a monarchiát, amely a közérdekre tekintettel van, királyságnak, azt a kormányzatot, amely keveseknek, de egynél többnek adja a hatalmat, arisztokráciának nevezzük (akár azért, mert itt a legjobbak uralkodnak, akár mert benne minden úgy történik, amint a városállam és annak tagjai szempontjából a legjobb); végre mikor a nép gyakorolja az államhatalmat a közjó érdekében, azt valamennyi alkotmány közös nevével politeiának nevezzük. (S ez rendjén is van: mivel lehetséges, hogy egy vagy néhány ember erényeivel kitűnik; de ha számuk nagyobb, ez már nehéz annak, aki az erény szempontjából a tökéletességet akarja elérni, s még leginkább a harciasságtól várhatjuk ezt, mert hiszen ez szokott a tömegben megnyilvánulni; ezért az ilyen alkotmányban a legfőbb hatalmat a harcosok gyakorolják, s mindazok részesülnek benne, akiknek kezében fegyver van.) Az említett alkotmányok korcs alakjai pedig: a királyságé a türannisz (zsarnokság), az arisztokráciáé az oligarchia, és a politeiáé a demokrácia. A türannisz olyan monarchia, mely csak az egyeduralkodó érdekéért van, míg az oligarchia a vagyonosok, a demokrácia pedig a vagyontalanok érdekéért: a közösség érdekéhez egyikük sem igazodik.

 2. Friedrich Nietzsche: *A tragédia születése*

Sokat nyer vele az esztétikai tudomány, ha nem csupán logikailag látjuk be, hanem a szemlélet közvetlen bizonyosságával felismerjük, hogy a művészet fejlődése az *apollóni* és a *dionüszoszi* kettősséghez kötődik: hasonlóan, amiként a nemzedékek is a nemek kettősségétől, szakadatlan harcuktól s csak időközönkénti összebékélésüktől függenek. E neveket a görögöktől kölcsönözzük, akik művészetszemléletük mély értelmű titkos tanait nem fogalmilag, hanem istenviláguk hangsúlyosan beszédes alakjai révén adják értésünkre. Az ő két művészet-istenségükhöz, Apollónhoz és Dionüszoszhoz fűződik az a felismerésünk, hogy a görög világban, eredetük és céljaik szerint, roppant ellentét áll fenn a szemléletes, apollóni művészet és a zene, Dionüszosz nem szemléletes művészete között: e két, olyannyira különböző törekvés egymás mellett halad, egymással többnyire nyílt ellentétben és egymást örökkön és egyre hathatósabban mind újabb és újabb művekre ösztönözve, hogy állandósítsák e köztük feszülő ellentét harcát, amit a közös „művészet” szó csak látszólag hidal át; mígnem, a hellén „akarat” metafizikai csodatette folytán egymással párban jelennek meg, és ez az egyesülés végül létrehozza az attikai tragédia éppoly dionüszoszi, mint amennyire apollóni művészetét. Hogy közelebb férközhessünk e két törekvéshez, elsőbbben is képzeljük el őket úgy, mint az *álom* és a *mámor* egymástól elkülönített művészi világát; e két, más-más fiziológiai jelenségben ismerhetjük fel az apollóni és a dionüszoszi ellentét megfelelőit is. [...] Apollón mint minden szemléletes formáló erő istene egyúttal a jövőmondó isten is. A belső fantáziavilág szép látszata fölött is ő, eredete szerint a „ragyogó”, a fényisten uralkodik. A magasabb igazság ezen állapotainak a tökéletessége, szembeállítva a hézagosan érthető mindennapi valósággal, valamint az alvásban és az álomban gyógyító és serkentő természettel mélyesen átítatott tudat egyben a jövőmondó képesség szimbolikus analogonja is, és egyáltalán a művészeteké, amelyek az életet élhetővé és élni érdemessé teszik. Ám az a finom határvonal, amelyet az álomképnek nem szabad áthágnia, hogy patológikus hatást ne gyakoroljon, hisz máskülönben otromba valóságként becsapna minket: ez sem hiányozhat Apollón képéből – e mértéktartó körülhatároltság, e tartózkodás a vadabb indulatoktól, a művészisten e bölcs nyugalma. Szemének „napszerűnek” kell lennie, ahogy ez eredetének megfelel; még ha haragos és rosszkedvű is a tekintete, akkor is körüllegi őt a szép látszat hangulata. És szélsőséges értelemben így érvényesnek találhatjuk Apollónra azt, amit Schopenhauer a *Mája** fátylába gabalyodott emberről mond *A világ mint akarat és képzet*-ben: „Miként a tomboló, határa sehol sincs tengeren, mely üvöltve emel és süllyeszt hullámhegyeket, bízva gyöngye járművében, megül ladikjában a hajós; éppoly nyugodtan ül a kínok világának közepén az egyes ember, megbízva a *principium individuationis*-ban** és reá hagyatkozva.” Igen, Apollónról lehetne elmondani, hogy benne az e *principium* iránti rendíthetetlen bizalom és az abba való nyugalmas belehelyezkedés nyeri el legmagasztosabb kifejezését, magát Apollónt pedig bízvást nevezhetnénk a *principium individuationis* fenséges istenképének, kinek mozdulataiból és pillantásából maradéktalanul szól hozzánk a „látszat” teljes gyönyöre és minden bölcsessége, szépségével együtt. Ugyanitt ecsetelte Schopenhauer a bennünket elfogó *borzalmat* is, ha a jelenség megismerésformáiban hirtelen elbizonytalanodunk, minthogy az okság törvénye ilyenkor meginogni látszik. Ha e borzalomhoz hozzátesszük még az ember legbensőbb mélyeiből, mondhatni: egyenesen a természetből feltörő kéjes elragadtatottságot is a *principium individuationis* esetén széthasadásakor, akkor bepillantathatunk a *dionüszoszi* lényegébe, mely leginkább még a *mámor* analógiájával közelíthető meg.

* *Mája*: a világmindenség ősanja az ősi hindu misztikus filozófiában: az érzékszervek előtt megjelenő látszat, szemben a világ abszolút lényegével

** *principium individuationis*: az egyedekre szakadás, az egyes dolgok oka, az okság alapja

3. Rüdiger Safranski: *Mennyi globalizációt bír el az ember?*

A globalizáció korszakában élünk, ez nem kétséges. Az atombomba óta a fenyegetettség globális közösségében. A rakéták a Föld minden pontját elérik. Az atomfegyverkészlet lehetővé teszi az emberiség globális öngyilkosságát és a globális pusztulást. A glóbuszon folyó élet a tét. A háborúk már nem csak régiókra korlátozódnak, és már nem is csak államok viselik őket. Az államtalanított erőszak vagy a váltakozó állami támaszpontokat választó terrorizmus, miként a vele szorosan összefüggő szervezett bűnözés is globálisan működik, és igyekszik hozzáférni a tömegpusztító fegyverekhez. Szeptember 11. óta tudjuk ezt, de már előtte is tartanunk kellett tőle. Az atomenergia civil felhasználásának terrorista célzatú átalakítása, például egy atomerőmű elleni merénylet útján, bármikor lehetséges. Más, roppant veszedelmes, egyelőre meg civil célokra felhasznált technikákat, mint a bio- vagy géntechnológiát is be lehet vetni terrorista céllal – és globális következményekkel. Ezek a címszavak is elegendőek lehetnek annak jelzésére, hogy a modern globalizáció a félelem és a rémület globalizációjával kezdődött.

Ez érvényes, mint köztudott, a globalizáció ökológiai aspektusára is. Az ökonómiai és ipari rablógazdálkodás földön, levegőben és vízben a fenyegetés egyetlen borzalmas díszletévé összegződik. Ebben az értelemben a globalizáció bolygónk kifosztását jelenti.

A globalizációval összefüggő vagy éppenséggel arra visszavezethető rémségek sorát folytathatnánk. Betegségek kerülnek ténylegesen vagy kényszerképzetként a globalizáció örvényébe. Az AIDS a globális fertőzöttség közösségévé változtatja a világot. A túlnépesedés is a globalizáció ijesztő kilátásai közé tartozik.

Ehhez járulnak a globalizáció szorosabb értelemben vett gazdasági és technikai folyamatai, amelyek következtében egyre sűrűbb hálók szőnek össze bennünket: gazdaságilag, kulturálisan, turisztikailag, tudományosan, technikailag és kommunikációs téren egyaránt. Az OECD** egy definíciója szerint a gazdasági globalizáció olyan folyamat, amely által a különböző országok sokféle piaca és termelése – az árukkal, szolgáltatásokkal és munkaerővel folytatott nemzetközi kereskedelem, valamint a tőke és a technológia mozgása – következtében egyre inkább függővé válnak egymástól. A globalizációval diadalmaskodik a kapitalizmus, amely a keleti tömb összeomlásával egyeduralkodó gazdasági modell lett. A továbbra is fennálló politikai és vallási különbségek ellenére egységesülnek a gazdasági és technikai formák, igaz, különböző fejlődési szinten. Vannak ellentétes mozgalmak, de ezek tőkére és a nyugati technikára vannak utalva. A pénzpiacok deregulációja* egész népgazdaságokat tesz tönkre. Világméretben működő konszernnek megfosztják hatalmától a helyi és legitim politikát. Tőkefolyamok a valódi folyamatokhoz hasonlóan országhatároktól függetlenül járnak a maguk útját, és nem csak metaforikus értelemben okoznak hol áradást és belvizet, hol pedig szárazságot és aszályt. Úgy hat az egész, mint egy globális természeti katasztrófa, pedig emberek csinálják, igaz, nem tervszerűen. Technikai eszközöket használnak fel hozzá, kalkulálnak, a nyereség maximálásának számítások alapján kidolgozott stratégiáit alkalmazzák. Közben gondoskodnak a nyilvánosságról. A globális információs technológia segítségével a világ minden táján tudni lehet, mi minden történik szerte a világon.

A modern globalizációhoz hozzátartozik az önmagára vonatkoztatás – önmaga számára láthatóság e magas foka. Valahogy már kezdettől fogva összefüggött minden mindennel. De korábban a folyamatok az érintettek háta mögött zajlottak. Ma ellenben a hálózat eufória és hisztéria között ingadozó önészlelése hozzátartozik a modern globalizációhoz. A globalizáció tehát először is önmagáért való hálózatot jelent, másodsor pedig olyan hálózatot, amelyet

ismer az ember, jobban mondva: tud róla – mert olyan nagyon nincs tisztában vele, csak úgy általában tudja, mennyire összekapcsolódik minden mindennel. A modern globalizáció önreferenciális, és ami a kommunikatív technikákat illeti, éppen akkor megy végbe, amikor észleljük.

Mármost a globalizáció nem csak a glóbusz körül keringő rossz hírek foglalata. Hiszen a globális együttműködésnek vannak örvendetes közösségei is. A modern természettudomány, orvostudomány és technika életet megkönnyítő és megőrző hatásai tagadhatatlanok. Globális intézményként létezik az ENSZ és azt kiegészítve vagy vele, akár konkurálva létezik az államközi és államok fölötti szervezetek és egyezmények sűrű hálózata, amely az erőszak és a háború megfékezését szolgálja. Létrejött a világ nyilvánossága, a zsarnoki rendszerek kénytelenek úgy érezni, hogy megfigyelés és így legitimációs nyomás alatt állnak. Az emberi jogok sérelme, még ha nem büntetik is rendszeresen, nem marad észrevétlenül és tiltakozást vált ki. Nemzetközi törvényszék kiépülése van folyamatban. Gyarapodik a globalizáció kritikusainak mozgalma, akik virtuóz módon használják fel a világot átfogó információs és mobilizációs technikákat.

* *dereguláció*: a szabályozottság mértékének csökkentése

** *OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development; Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet)*: a fejlett piacgazdasággal rendelkező országokat tömörítő szervezet, amelynek alapító okmányát 1960-ban írták alá Párizsban.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

	maximális pontszám	elért pontszám
A) Filozófiatörténeti ismeretekre vonatkozó kérdéssor	30	
B) Szövegértelmezés, reflektálás		
1. feladat	35	
2. feladat	35	
Összesen (B)	70	
Az írásbeli vizsgarész pontszáma	100	

javító tanár

Dátum:

	pontszáma egész számra kerekítve	programba beírt egész pontszám
A) Filozófiatörténeti ismeretekre vonatkozó kérdéssor		
B) Szövegértelmezés, reflektálás		

javító tanár

jegyző

Dátum:

Dátum: